

L 2 Proces tlumočení

Tři fáze procesu tlumočení:

1. recepce
2. převod (translace)
3. reprodukce

ad 1) RECEPCE zahrnuje aktivní **náslech** (akusticko-fonetický příjem) a **porozumění**, tj. **jazykovému pochopení** textu VJ. Při náslechu tlumočnick při něm vnímá jednotlivé fonetické i suprasegmentární prvky (jednotlivé hlásky, přízvuk, důraz, intonaci, větnou melodii, pauzy). Tlumočnickovo vnímání je ovlivněno objektivními a subjektivními faktory:

Faktory objektivní – technické šумы, hluk, vyjadřování odesilatele (výslovnost, hlasitost, tempo). Faktory subjektivní se odvíjejí od psychofyziologických předpokladů tlumočnicka (jeho **sluch**, **paměť**, schopnost **logického myšlení**, schopnost rychle **reagovat**, schopnost intenzívně se **soustředit**, schopnost zaměřit **pozornost více směry**).

Pro fázi recepce mají zásadní význam také **kontext** a komunikační **situace**.

Výsledkem recepce je vytvoření **obsahové kostry** přijímané informace.

ad 2) PŘEVOD (TRANSLACE) je **klíčovou fází** procesu tlumočení. Východiskem je pochopení **celkového smyslu** textu VJ. Náplní této fáze je **sémantické zpracování textu VJ**: jazykovým jednotkám textu VJ (jednotkám lexikálním a syntaktickým) se **přiřazují** jednotky CJ. Úspěšnost translace závisí:

- na stupni **aktivní znalosti** CJ – zahrnuje i znalosti větné struktury CJ, znalost porovnávací gramatiky obou jazyků a schopnost si dané rozdíly uvědomovat v samotném procesu tlumočení. Tato schopnost je ovšem závislá na uvedených psychofyziologických předpokladech tlumočnicka
- na schopnosti **přiřazovat k sémantickým** (významovým) složkám textu VJ jejich **ekvivalenty** v CJ

ad 3) REPRODUKCE

Dochází k zpracování převáděné informace do konečné podoby v CJ.

Při této fázi procesu tlumočení se tlumočnick stává odesílatelem informace. Podobně jako u monolingvální jazykové komunikace, i u reprodukce lze rozlišit **tři fáze** vytváření sdělení:

- **fáze vnitřní přípravy** – je vytvářeno sémantické (významové, obsahové) schéma vlastního sdělení
- sdělení získává konkrétní **gramatickou podobu** – struktura textu VJ se mění ve strukturu textu CJ
- sdělení je foneticky/zvukově realizováno = **zvuková realizace sdělení** – má odpovídat normě výslovnosti CJ, jinak se posluchač nemůže dobře soustředit na sdělovaný obsah. Dojde-li navíc k nesprávné interpretaci na rovině suprasegmentální (větná melodie, přízvuk), může být nesprávně interpretována celá výpověď z hlediska její komunikativní funkce.

Konečný **výsledek procesu tlumočení** je ovlivňován mateřským jazykem, a to buď pozitivně (**transfer** – aplikace strukturálních shod mezi VJ a CJ), negativně – **interference**. Uvedené tři fáze probíhají na malé časové ploše a lze jednu od druhé stěží oddělit.

FORMY TLUMOČENÍ

- A. Konsektivní tlumočení (KT) / **dell'interpretazione consecutiva (IC)** – translace **relativně úplných** gramatických i sémantických jednotek (vět, výpovědí)
- B. Simultánní tlumočení (ST) / **dell'interpretazione simultanea (IS)** – převod **neúplných** jednotek, a to jak z hlediska gramatického, tak z hlediska sémantického

Jejich společnými rysy je to, že je převáděn nefixovaný, jednorázově ve zvukové podobě přednesený text.

KT je v podstatě přípravnou fází pro nácvik ST, a proto nácvik KT musí předcházet nácviku ST.

Konsektivní tlumočení je translace z VJ do CJ, a to po vyslechnutí buď části textu, nebo textu celého.

1. **KT bez notace** (bez poznámek) se uplatňuje při **unilaterálním tlumočení** (tlumočení monologu) i při **bilaterálním tlumočení** (tlumočení dialogu) oficiálních mezinárodních jednání v užším kruhu účastníků nebo při tlumočení doprovodném. KT tlumočení bez notace možné jen v případě, že s jedná o krátký projev, nebo je-li text přednášek po částech, tj. přerušovaně.

Jestliže se jednání účastní lidé hovořící různými jazyky, jedná se o **multilaterální tlumočení** a obvykle na něm participuje více tlumočnicků.

Při unilaterálním tlumočení jde o schéma **VJ → CJ**.

Bilaterální tlumočení jde o schéma **VJ → CJ/VJ → CJ** (CJ se zde stává VJ).

2. **KT s notací** (s poznámkami) je náročnější než KT bez notace. Notace slouží tam, kde nestačí tlumočnickova paměť a tam, kde je potřebná přesnost translace. NOTACÍ se zachycují hlavní myšlenky.

NOTACE se provádí při střední fázi procesu tlumočení, tj. **při převodu**, a to ve dvou dílčích fázích:

- a) zakódování sdělení do notace
- b) dekódování notace,

příčemž fáze převodu může probíhat podle dvou schémat:

- tlumočnick provede při řečnickově projevu zakódování textu VJ do notace → dekóduje notaci textu VJ → provede vlastní převod v CJ
- tlumočnick provede vlastní převod → zakóduje textu CJ do notace → dekóduje notaci v CJ. Odtud vychází upřednostňování notace v CJ

Systém notace při KT

Notace (poznámky) má vystihnout **obsah sdělovaného** textu. Poznámky jsou proto pořizovány jednak

- v některém z pracovních jazyků (nejčastěji v CJ),
- pomocí **symbolů/znaků** (včetně znaků pro suprasegment, směr, myšlenkové souvislosti atd.) – šetří čas. Jsou znaky používané trvale, nebo si je tlumočnick vytvoří na **místě**

- v **plném tvaru** jsou v notaci zachycována **vlastní jména a číslovky**, protože jsou to slova jednoznačná.
- dále se užívají **zkratky a zkratková slova**
- poznámky jsou pořizovány vertikálním způsobem (nová věta nebo její část vždy pod sebe, nebo horizontálním způsobem – vedle sebe. Oba způsoby se doplňují:

Př.: Uvedený komentář k mezinárodní situaci

byl   zajímavý
            a poučný.
Objasnil   nové souvislosti
                    a fakta.

Způsob pořizování notace však není dogma, vychází z tlumočnickových zkušeností a jemu vlastních zaběhaných způsobů.

Pro recepci je důležité:

- zda se jedná o TVJ pasivní, nebo zda se jedná o TVJ produktivní:
TVJ pasivní je připravený, čtený nebo z paměti přednášený. **Kratší pauzy** normálně slouží pro dotvoření mluvní perspektivy. Chudší z hlediska suprasegmentálních prvků. Proto obtížnější.
- **TVJ produktivní** je v úměrném **tempu**, avšak tempo příliš pomalé ztěžuje soustředění. Je doprovázen **suprasegmentálními** prvky (intonace), z hlediska obsahového i formálního je zbaven nadbytečných prvků, např. opakování slov nebo uvádění nepodstatných informací:
- tlumočnick se snaží uplatnit **princip ekonomie** na strukturně-gramatické rovině, a to zjednodušováním větné stavby – výsledkem je zestručnění notace při zachování obsahu.
- pro notaci jsou vybírány zásadní **opěrné body** → redukce převáděné informace, aniž je narušena podstata komunikačního procesu. Opěrnými body převáděné věty jsou **subjekt a predikát** (= klíčová slova). Ty musejí být převedeny přesně.
- při recepci jsou problémem **slova neznámá nebo méně známá**, proto je pro tlumočení zásadní příprava **jazyková**, ale i úroveň **všeobecného vzdělání** tlumočnicka.

Fáze převodu a reprodukce nejsou časově odděleny. Při KT je zvuková realizace TCJ obvykle delší než TVJ.